

УДК 811.112.2

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ТА ІДІОМИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ, ПОВ'ЯЗАНІ З
ПРИРОДНИМИ ЯВИЩАМИ, У КОНТЕКСТІ УСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Швець Ольга

студентка 6 курсу Факультету романо-германської філології

Київський Столичний Університет імені Бориса Грінченка

orshvets.frgf24m@kubg.edu.ua

**GERMAN PHRASES AND IDIOMS RELATED TO NATURAL PHENOMENA IN
THE CONTEXT OF ORAL COMMUNICATION**

Olha Shvets

6th year student of the Faculty of Romance and Germanic Philology

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

orshvets.frgf24m@kubg.edu.ua

Анотація. У цій статті розглядається одне з понять німецької мови, NATUR/NATURE, зокрема його відображення у фразеологічній системі німецької мови. Життя людини завжди було тісно пов'язане з природним середовищем, і мова відображає це у вигляді численних ідіом, прислів'їв та фіксованих порівнянь, що містять назви природних явищ. Такі вирази не тільки демонструють мовну картину світу, але й розкривають особливості національного світогляду, уявлення про світ, погоду та їх символізм.

Німецьке сприйняття природи, зумовлене історією, кліматом і культурою, відображається в мові через метафори дощу, сонця, вітру, грому, блискавки та хмар. Зростаючий інтерес до міжкультурної комунікації та мовних образів у сучасній лінгвістиці робить доцільним більш детальне вивчення таких природних ідіом.

Вивчення ідіом з природними елементами залишається важливим через їхній зв'язок із навколишнім середовищем, метафоризацію природних явищ та емоційне вираження.

У статті проаналізовано німецькі фразеологічні одиниці та ідіоми, пов'язані з природними явищами, їхню семантику, походження та стилістику, а також наведено порівняння з українськими еквівалентами. Особливу увагу приділено використанню таких виразів у сучасній комунікації.

Ключові слова українською: фразеологізми, ідіоми, природні явища, усна комунікація, прагматичні функції, емоційне забарвлення, порівняльний аналіз, німецька мова

This article examines one of the concepts of the German language, NATUR/NATURE, in particular its reflection in the phraseological system of the German language. Human life has always been closely connected with the natural environment, and language reflects this in the form of numerous idioms, proverbs, and fixed comparisons containing the names of natural phenomena. Such expressions not only demonstrate the linguistic picture of the world, but also reveal the peculiarities of the national worldview, ideas about the world, weather, and their symbolism.

The German perception of nature, conditioned by history, climate, and culture, is reflected in the language through metaphors of rain, sun, wind, thunder, lightning, and clouds. The growing interest in intercultural communication and linguistic images in modern linguistics makes it advisable to study such natural idioms in more detail.

The study of idioms with natural elements remains important because of their connection with the environment, the metaphorization of natural phenomena, and emotional expression.

The article analyzes German phraseological units and idioms related to natural phenomena, their semantics, origin, and stylistics, and provides a comparison with Ukrainian equivalents. Particular attention is paid to the use of such expressions in modern communication.

Keywords: phraseological units, idioms, natural phenomena, oral communication, pragmatic functions, emotional coloring, comparative analysis, German language.

Вступ

Фразеологізми, пов'язані з природними явищами, є важливою частиною німецької мови. Вони відображають те, як люди думають про світ і як вони сприймають природу. З давніх часів природа забезпечувала людей не тільки матеріальними благами, але й духовними переживаннями. Тому багато природних явищ стали джерелом для створення образних виразів, що описують емоції, дії або різні обставини в житті.

Німецький вираз *Sturm im Wasserglas*, що означає «буря в склянці води», використовується, коли люди хочуть поговорити про надмірну реакцію або незначний конфлікт, який набув надмірного розголосу. Символ бурі тут використовується як метафора: щось невелике порівнюється з великим природним лихом, щоб показати різницю між тим, що є насправді, і тим, як це бачать інші. Такі вирази показують, як природні метафори допомагають нам висловлювати емоції та почуття.

Презентація проблеми

З давніх часів природні явища впливали на те, як люди сприймають світ, і це знайшло відображення в мові. Ідіоми, пов'язані з природою, показують, як люди спостерігали за навколишнім світом і намагалися пояснити природні явища через свої емоції, поведінку та соціальні ситуації. Ці вирази не тільки збагачують мову, але й дають уявлення про спосіб мислення людей, які нею розмовляють.

Німецька мова має багато фразеологічних виразів, що містять слова, які описують погоду, стихії або природні процеси (*Wind, Regen, Sonne, Donner, Blitz* тощо). Вони часто використовуються в повсякденній мові, літературі та розмовах, особливо в німецьких телесеріалах, де вони допомагають зробити мову більш емоційною та природною.

Вираз *unter Blitz und Donner* використовується для позначення сильного емоційного напруження, а *nach Regen kommt Sonnenschein* – для вираження надії після труднощів. Ідіоми з природними компонентами є важливою частиною німецької мовної культури, показуючи не тільки те, як вони сприймають природу, але й їхні цінності, світогляд та способи вираження емоцій.

У цій статті проаналізовано німецькі фразеологізми та ідіоми, що містять слова на позначення природних явищ. Їх було відібрано з фразеологічних словників *Duden Redewendungen, Wörterbuch der deutschen Idiomatik, Redensarten-Index*.

У роботі застосовано описовий метод, а також методи порівняльного аналізу для зіставлення німецьких і українських фразеологізмів, пов'язаних із природними явищами, узагальнення та класифікації з метою виявлення закономірностей їхнього вживання, семантичної структури та прагматичних функцій у сучасному мовленні. Зокрема, здійснено семантичний і структурний аналіз фразеологізмів, які забезпечили виявлення їхніх культурних конотацій та визначено функції у сучасній усній комунікації. Метод порівняння з українськими відповідниками дозволив окреслити спільні та відмінні риси в осмисленні природних явищ у двох культурах.

Вивчення фразеологізмів і зараз важливе в лінгвістиці, оскільки вони є джерелом інформації про культуру, історію та емоції народу. Лінгвісти Німеччини та України зосереджуються на структурі, значенні та культурних особливостях стійких виразів.

Серед німецьких учених слід згадати В. Флейшера, автора праці „Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache“ (1982), який упорядкував основні типи німецьких фразеологізмів і описав їхні функції в спілкуванні. Е.Доналіс у книзі „Basiswissen Deutsche Phraseologie“ (2009) класифікувала фраземи за граматичною будовою (прикметникові, дієслівні, прислівникові тощо) та встановила їхню роль у створенні емоційного забарвлення мовлення.

Крім того, важливими для дослідження є праці Г. Бургепа („Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen“, 2010), який аналізує сучасну німецьку фразеологію в контексті когнітивної лінгвістики, та К. Кьонінга („Idiome und kulturelle Modelle“, 2014), що розглядає ідіоми як відображення культурних моделей і способів мислення.

У дослідженнях значення важливий внесок зробила М. Турська, яка у своїй роботі „Natürliche Phraseologismen zwischen Kulturspezifität und Universalität“ (2016) розглядала фразеологізми з компонентами природи як носії культурних символів і загальних метафор. Дослідниця звертає увагу на образи, як-от Sonne, Wind, Wolke, Donner, котрі поєднують спостереження за природою з емоціями людини.

Серед українських науковців фразеологію вивчають Л. Комар, Г. Мелех та О. Рогальська. Так, Л. Комар у монографії “Фразеологічна одиниця як відображення національно-культурного світобачення” (2018) розглядає культурну символіку фразеологізмів і способи їх перекладу. Г. Мелех у праці “Семантична і структурна організація фразеологічних одиниць української мови” (2016) аналізує закономірності формування значення сталих виразів і їхню емоційно-експресивну функцію. О. Рогальська у дослідженні “Міжмовні відповідники у фразеологічних системах української та німецької мов” (2019) зосереджується на контрастивному аналізі сталих сполук, виявляючи спільні та відмінні риси в осмисленні природних явищ у двох культурах. У своїх працях вони аналізують міжмовні відповідності, культурну символіку та особливості перекладу стійких зворотів. Особливу увагу приділено тому, як у різних мовах розуміють природні явища через метафори та емоційне ставлення.

Мета роботи полягає в упорядкуванні семантичних, функціональних і культурно-комунікативних рис німецьких фразеологізмів та ідіом, які мають стосунок до природи. Також важливо з'ясувати, як вони використовуються в сучасній розмовній мові.

Результати дослідження. У німецькій мові значне місце займають фразеологізми, у яких природні явища стають основою метафоричних висловів. Такі одиниці не лише малюють колоритну картину світу, а й розкривають ментальні особливості німецького народу – точність, реалістичність, спостережливість.

1. Атмосферні явища. Багато німецьких фразеологізмів походять від опису погоди, вітру, дощу, грози чи сонця:

1. **Es regnet in Strömen** – дощ ллє як з відра (букв. “дощить як із відра”).
2. **Wie vom Blitz getroffen sein** – бути враженим, приголомшеним (букв. “наче вражений блискавкою”).
3. **Der Wind hat sich gedreht** – вітер змінився – обставини змінилися.
4. **Jemandem den Wind aus den Segeln nehmen** – збити запал, зупинити когось, букв. “вибити вітер із вітрил”.
5. **Bei Wind und Wetter** – за будь-якої погоди, тобто “незважаючи ні на що”.

2. Температурні метафори

Температурні умови також часто передають емоційний стан:

1. **Ein eiskalter Blick** – крижаний погляд – байдужість або ворожість.
2. **Kaltes Blut bewahren** – зберігати холодну кров, тобто діяти спокійно, без паніки.
3. **Feuer und Flamme sein** – бути в захваті від чогось (букв. “бути вогнем і полум’ям”).
4. **Öl ins Feuer gießen** – підливати олії у вогонь, тобто загострювати конфлікт.

3. Природні стихії як символи емоцій

Часто людські почуття порівнюють із діями стихій:

1. **In Sturm geraten** – потрапити в бурю, тобто у складну ситуацію.
2. **Wie ein Donner aus heiterem Himmel** – як грім серед ясного неба – несподівана подія.
3. **Eine Welle der Empörung** – хвиля обурення.
4. **Jemanden überschwemmen mit Fragen** – засипати питаннями (букв. “залити”).

4. Сонячні й небесні образи

Сонце й небо у фразеології символізують добро, щастя, надію:

1. **Alles unter einem Himmel** – усі ми під одним небом, тобто рівність людей.
2. **Nach Regen kommt Sonnenschein** – після дощу завжди виходить сонце – після труднощів настає полегшення.
3. **In den Wolken schweben** – літати у хмарах, бути мрійником.
4. **Das ist kein Wolkenbruch wert** – не варте бурі, тобто дрібниця.

5. Символічне значення природи

У цих висловах природа відображає не лише реальні явища, а й морально-етичні категорії: сталість, непередбачуваність, гармонію. Для німецької культури, близької до природних циклів, подібні метафори виражають ідею внутрішньої рівноваги між людиною і довкіллям.

Фразеологізми, пов'язані з природою, є вагомою частиною німецької фразеології. Вони виникли завдяки спостереженням за погодою, явищами природи та їхніми змінами, які завжди мали символічне значення в культурі. Ці вирази вербалізують не тільки природні явища, але й психологічні стани, почуття та оцінку обставин, що надає їм важливих прагматичних функцій:

1. емоційно-виразна – роблять мовлення більш яскравим, передають настрій (*Da braut sich was zusammen* – «щось насувається», тобто «наближається конфлікт»);

2. метафоризована – стан людини чи ситуацію за допомогою природних метафор (*unter Blitz und Donner* — «у гніві, з лайкою»);

3. рефлексивна – показує ставлення до події (*nach dem Regen kommt die Sonne* – «після труднощів настають кращі часи»). У німецькій усній мові природні фразеологізми є певним стилем: вони роблять мовлення більш живим, образним і створюють відчуття емоційної близькості між людьми, які розмовляють. Такі вирази, як *Es regnet Bindfäden* (Дощ як із відра), *Donnerwetter!* (От лихо!), *Wind aus den Segeln nehmen* («збити запал»), не лише відображають спостереження за природою, а й слугують засобом передачі емоційного стану, ставлення до ситуації чи співрозмовника.

У медійному дискурсі, зокрема в сучасних серіалах *Krass Klassenfahrt*, *Kitz*, *Klassentreffen*, *Rumors*, ці одиниці використовуються для підсилення драматизму, створення гумористичного ефекту або передання іронії та спонтанності мовлення. Завдяки своїй метафоричності погодні фразеологізми оживлюють діалоги, надають мовленню природності й сприяють глибшій характеристиці персонажів (Табл.1):

Таблиця 1. Приклади німецьких фразеологізмів із природними явищами

№	Фразеологізм	Дослівний переклад	Значення / Інтерпретація	Емоційне забарвлення	Приклад вживання
1	Es herrscht Flaute.	Панують штиль, безвітря	Відсутність активності, застій	Нейтральне / іронічне	„In unserer Firma herrscht totale Flaute – keine neuen Projekte.“
2	Wie ein Blitz aus heiterem Himmel	Як блискавка з ясного неба	Щось несподіване, раптове	Негативне / здивування	„Die Nachricht kam wie ein Blitz aus heiterem Himmel.“
3	Nach Regen kommt Sonnenschein.	Після дощу приходить сонце	Після труднощів настає полегшення	Позитивне / заспокоїлив	„Mach dir keine Sorgen, nach Regen kommt Sonnenschein.“
4	Jemandem weht ein rauer Wind entgegen.	На когось дме холодний вітер	Хтось стикається з труднощами	Негативне / критичне	„Seit dem Chefwechsel weht hier ein rauer Wind.“
5	Da liegt Donner in der Luft.	У повітрі грім	Відчувається напруження, конфлікт	Тривожне / емоційне	„Zwischen den beiden liegt heute Donner in der Luft.“
6	Im Sturm des Lebens stehen.	Стояти в бурі життя	Переживати життєві труднощі	Драматичне / метафоричне	„Er musste schon früh im Sturm des Lebens stehen.“
7	Wie vom Winde verweht.	Як вітром здуло	Раптово зникнути, щезнути	Нейтральне / іронічне	„Mein Geld war wie vom Winde verweht.“
8	Ein Tropfen auf den heißen Stein.	Крапля на гарячому камені	Малий, неефективний внесок	Нейтральне / песимістичне	„Die Spende war nur ein Tropfen auf den heißen Stein.“
9	Sturm im Wasserglas.	Буря в склянці води	Надмірна реакція на дрібницю	Іронічне / жартівливе	„Das ist doch nur ein Sturm im Wasserglas!“
10	Eitel Sonnenschein.	Суцільне сонячне сяйво	Ідеальна гармонія, щастя	Позитивне / емоційне	„Zwischen ihnen herrscht eitel Sonnenschein.“
11	<i>Da braut sich was zusammen</i>	Щось «заварюється» (як буря)	Наближається конфлікт, неприємність	Тривожне, попереджувальне	<i>Ich habe das Gefühl, da braut sich was zusammen zwischen ihnen.</i>

Аналіз таблиці 1 показує, що більшість фразеологізмів, пов'язаних із природними явищами, вирізняються емоційністю, тому часто використовуються в усній комунікації. Вони допомагають передати емоційний стан, атмосферу подій або напругу між людьми. Наприклад, вислів «Da liegt Donner in der Luft» створює образ конфлікту, який ще не вибухнув, але вже «відчувається у повітрі». А фраза «Nach Regen kommt Sonnenschein» має на меті прагматичну функцію – підтримати та заспокоїти, (табл.2):

Таблиця 2. Порівняння німецьких фразеологізмів з українськими відповідниками

Німецький фразеологізм	Український відповідник	Буквальне значення	Смислова близькість
<i>Nach dem Regen kommt die Sonne</i>	Після дощу буде сонце	Оптимізм після труднощів	Повна еквівалентність
<i>Wie ein Donner aus heiterem Himmel</i>	Як грім серед ясного неба	Несподіваність	Повна еквівалентність
<i>Da braut sich was zusammen</i>	Гримить, буря насувається	Наближення конфлікту	Часткова еквівалентність
<i>Sturm im Wasserglas</i>	Завірюха в голові	Перебільшена тривога	Часткова еквівалентність

Таблиця 3. Спільні образи та культурні відмінності німецьких та українських ідіом

Природний образ	Універсальне значення (європейський контекст)	Національно-культурна специфіка (DE / UA)
Сонце	Символ оновлення, надії, життя	В обох культурах – позитивний образ, у німців частіше використовується в етичному сенсі (оптимізм, моральне світло)
Буря / грім	Символ конфлікту, бунту, небезпеки	В українській традиції – часто Божа кара або очищення; у німецькій — внутрішня емоційна буря, гнів
Дощ	Очищення, новий початок	В українській – благословення, у німецькій – перехід до кращого (після дощу – сонце)
Хмари / туман	Невизначеність, сум	В українській – туга, у німецькій – метафора плутанини або неясності думок

Як зазначено у таблицях 2 та 3 більшість німецьких фразеологізмів, що містять природні елементи, мають загальні образи, які зрозумілі й українцям. Однак є й культурні відмінності. У німецькій мові частіше зустрічаються образи вітру, бурі та дощу, а в українській – сонця, грози та весни, які символізують емоції. Це пов'язано з різницею в кліматі та культурному сприйнятті світу.

Німецькі фразеологізми з природними компонентами є емоційно-культурними маркерами. Вони поєднують загальні природні образи з національним розумінням світу. Усна комунікація, зокрема у медійному та побутовому дискурсі, активно використовує природні фразеологізми як засіб художньо-емоційного вираження, що сприяє глибшій передачі настрою, інтенції та особистісних рис мовців. У серіалі *Der Lehrer* герой, обговорюючи конфлікт між учнями, каже: *Da braut sich was zusammen!*. Він іронічно наголошує, що буря – це не природне, а людське явище. Це показує, як фразеологізми, пов'язані з природою, стають метафорами соціальної поведінки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показує, що німецькі фразеологізми та ідіоми про природу є важливим елементом національної картини світу та відіграють помітну роль у спілкуванні. Вони не тільки описують природу, а й відображають емоції, соціальні зв'язки та погляди людей.

Фразеологізми з компонентом природних явищ у німецькій мові демонструють глибоку взаємодію людини з природою. Вони є носіями культурної пам'яті, відтворюють характерні для німецької свідомості риси — практичність, спостережливість і водночас поетичне бачення світу. Через образи дощу, сонця, вітру чи вогню німецька мова передає весь спектр людських емоцій і життєвих ситуацій.

Вирази на кшталт *Sturm im Wasserglas, nach Regen kommt Sonnenschein* або *es weht ein frischer Wind* показують, як природні явища використовуються для опису людських почуттів, взаємин і дій, роблячи мову живою та виразною. Ці фразеологізми показують тісний зв'язок між мовою та природою, а також уважність німців, які бачать природні закономірності та використовують їх для опису людських стосунків.

Багато таких ідіом мають відповідники в інших європейських мовах (наприклад, англійське *Every cloud has a silver lining* або українське *Після дощу буде сонце*), що підтверджує схожість культурних уявлень.

Фразеологізми, які описують природні явища не тільки прикрашають мову, а й допомагають нам розуміти світ і передавати складні емоції у спілкуванні.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на порівняльний аналіз природничих фразеологізмів у німецькій та українській мовах, а також на вивчення їхньої функції у сучасному медійному та розмовному дискурсі, зокрема у соціальних мережах та кіномові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доналіс, Е. (2009). *Basiswissen Deutsche Phraseologie*. Berlin: Erich Schmidt Verlag. <http://194.44.152.155/elib/local/r/r649.pdf>
2. Флейшер, В. (1982). *Phrasologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer. <https://www.scribd.com/document/555072710/Phraseologie-Der-Deutschen-Gegenwartssprache-by-Wolfgang-Fleischer-Z-lib-org>
3. Турска, М. (2015). *Kulinarische Phraseologismen zwischen Kulturspezifität und Universalität*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
4. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження / Л. Комар // Молодь і ринок. - 2011. - № 3. - С. 128-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_3_29.
5. Duden Online. (2024). *Redewendungen und Sprichwörter*. <https://www.duden.de/>
6. DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (2024). *Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften*.
7. LEO Wörterbuch. (2024). *Deutsch-Englisch Phrasen und idiomatische Ausdrücke*.
8. Burger, H., Dobrovolskij, D., Kühn, P., & Norrick, N. R. (2007). *Phraseologie: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin: de Gruyter.

9. Palm, C. (1997). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Tübingen: Narr Verlag. https://books.google.de/books/about/Phraseologie.html?id=G1_QO7NsUfYC&redir_esc=y
10. Lestari, T. E., Kartika, A. D., & Septiana, H. (2020). *Ethnolinguistic in German Idiom With Plant Lexicon*. Atlantis Press. Retrieved from <https://www.atlantis-press.com/proceedings/ijcah-20/125947349>
11. Modebadze, T. (2021). *Metaphors of Life in German Idioms*. *Transactions of Telavi State University*. Retrieved from <https://journals.4science.ge>.
12. Müller, N., Nagels, A., & Kauschke, C. (2022). *Metaphorical expressions originating from human senses: Psycholinguistic and affective norms for German metaphors for internal state terms (MIST database)*. *Behavior Research Methods*, 54, 365–377. SpringerLink. UR
13. Müller, N., Nagels, A., & Kauschke, C. (2022). Yusupova, S. M. (2024). The Reflection of Values in Phraseology, Corpus Approach: on the Material of the English, German and Russian Languages. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*, 15(4), 1118–1127.
14. OpenAI. (2025). *ChatGPT* [Онлайн-інструмент штучного інтелекту, використаний для перевірки граматичних помилок і форматування таблиць]. URL: <https://chat.openai.com>